

2. Tvarosloví, slovní druhy, pády (mimo sloves)

Romština má 11 slovních druhů. Slovní druhy byly pojmenovány takto:

1)	Podstatná jména	Bare/Šerutne lava
2)	Přídavná jména	Kijathode lava
3)	Zájmena	Vašonava
4)	Číslovky	Ginde
5)	Slovesa	Kerutne
6)	Příslovce	Paškerutne
7)	Předložky	Anglonava
8)	Spojky	Phandune
9)	Citoslovce	Vičinde lava
10)	Částice	Lavora
11)	Člen	Artiklos/dženo

Slova dělíme na slova ohebná - skloňujeme je (člen, podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky) nebo časujeme (slovesa) a na slova neohebná - nemění svůj tvar (příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce).

Tvoření slov zdrobnělých

V romském jazyce tvoříme slova zdrobnělá odvozováním pomocí přípon -oro, -ori. Zdrobňujeme některá podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, příslovce.

Při zdrobňování podst. jmen a přídavných jmen rodu ženského se před koncovku -ori měkčí kmenová souhláska -d, -t, -n.

Zdrobňování lze u některých slov umocnit zdvojením zdrobňovací přípony.

Příklady slov zdrobnělých:

rakloro = chlapeček

rak'lori dívka

ciknoro = maličký, cik'nori maličká, ciknore = maličcí

miroro = můj

ajsoro takový

šukarores = hezoučký

kheroro = domeček

PODSTATNÁ JMÉNA

Jsou to názvy osob, zvířat, věcí, vlastností, činností a dějů. Podstatná jména skloňujeme podle pádů. V romštině je 8 pádů:

1. nominativ	ko? so?	kdo? co?)
2. genitiv	kaskero? soskero?	(koho? čeho?)
3. dativ	kaske? soske?	(komu? čemu?)
4. akuzativ	kas? so?	(koho? co?)
5. vokativ	vičinas(ko)	(oslovujeme)
6. lokativ	kaste? soste? kaj?	(o kom? o čem? kde? kam?)
7. instrumentál	kaha? soha?	(kým? čím?)
8. ablativ	kastar? sostar? khatar?	(od koho? od čeho? odkud?)

U podstatných jmen rozlišujeme rod mužský a ženský. U obou rodů se rozlišuje životnost.

Při oslovení ve spojení se zájmenem (můj, moje, moji) stojí podst. jméno ve tvaru nominativu (mro čho! = můj chlapeček!, mri čhaj! = moje dcerko!, mre čhavore! = moje děti!).

Rozlišujeme číslo jednotné a množné. Každé podstatné jméno má člen.

Tvary členů:

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné
	Rod mužský	Rod ženský	Rod mužský a ženský
Nominativ	o	e	o
Nepřímý pád	le	la	le

Před podstatnými jmény v nominativu stojí člen v nominativu. Před podst. jmény v kterémkoli jiném pádě má člen tvar nepřímého pádu.

Při oslovení (ve vokativu) se členu neužívá.

Přehled skloňování

Rod mužský

Číslo jednotné		Číslo množné	
1.	phral (bratr)	1.	phrala (bratři)
2.	phraleskero	2.	phralengero
3.	phraleske	3.	phralenge
4.	phrales	4.	phralen
5.	phraleja! (phrala!)	5.	phralale!
6.	phraleste	6.	phralende
7.	praleha	7.	phralenca
8.	phralestar	8.	phralendar

Rod ženský

Číslo jednotné		Číslo množné	
1.	pheň (sestra)	1.	pheňa (sestry)
2.	pheňa	2.	pheňen
3.	pheňake	3.	pheňenge
4.	pheňa	4.	pheňnen
5.	pheňije!	5.	pheňale!
6.	pheňate	6.	pheňende
7.	pheňaha	7.	pheňenca
8.	pheňatar	8.	pheňendar

Odchyly od typů skloňování jsou vzácné.

Patří sem podstatná jména:

a) zakončená na -j

(graj = kůň, chulaj=hospodář, čhaj = dívka, phabaj = jablko)

1. graj (kůň)	graja (koně)
2. graj	grajengero
3. grajeske, greske	grajenge, grenge
4. grajes, gres	grajen, gren
5. graj!	graja
6. graj	grajen
7. grajeha, greha	graha
8. grajestar	grajendar

b) odvozená příponami -iben. -ipen. -ben, -pen.

Ta jsou mužského rodu, neživotná a většinou se jich užívá pouze v jednotném čísle.

oda čačipen - ta spravedlnost

oda amaripen - ta tradice

Cvičení:

Text:

La Monikake bond'alolas o apsa andro jakha: „Ma dara, mro rakloro, ma dara, mro čavoro, akana imar sal paš mande! Jekh, kaj tuke bišuštar berš, angle mande sal miro cikno čavoro a ňiko pro svetos tut imar mandar na čorla! Sov, sov, e daj paš tute,“ phend'a e Monika a čumid'la les pro čekat.

O Jirkas phand'la o jakha a spokojnones zasut'a. E Monika mek paš leste bešelas, dikhelas pre leste, chudelas leske o vast a daralas te mukel, te na uštel.

Překlad:

Monika měla tváře smáčené od slz: „Neboj se, synáčku, neboj, můj chlapečku, teď už jsi u mě! Je ti sice čtyřicet let, ale pro mě jsi pořád můj malý chlapeček a nikdo na světě mi tě už neukradne. Spinkej, spinkej, máma je u tebe,“ řekla tichounce Monika a políbila ho na čelo.

Jirka zavřel oči a spokojeně usnul. Monika u něho seděla, dívala se na něj, držela ho za ruku a bála se ji pustit, aby se neprobudil.

Úkoly:

- 1) Najděte v textu podstatná jména, rozdělte je podle rodu a запиšte

- 2) vypište z textu vokativ (5.pád)

- 3) Najděte v textu slova zdvojnásobná

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

Jsou to slov vyjadřující vlastnosti podstatných jmen. Ptáme se na ně otázkami:

Jaký? Který? = savo? Čí? = kaskero?

např.: šukar kher = krásný dům
lolo rat = červená krev
purane trasta = staré železo

Přídavná jména lze dělit do tří skupin. Jim přísluší vzory:

1. **šukar** - krásný

(pro příd. jm. zakončená v 1. pádě na souhlásku)

Jsou shodná u rodu mužského i ženského.

Mají stejnou podobu pro rod mužský i ženský.

2. **lačho** - dobrý

(pro příd.jm. zakončená v 1. pádě na samohlásku)

Mají koncovku -o pro mužský rod, -i pro ženský rod.

3. **belavo** - modrý

(pro přídavná jména přejatá)

Jsou zakončená v obou rodech na -o.

Skloňování přídavných jmen

Šukar

	číslo jednotné		číslo množné
	rod mužský	rod ženský	oba rody
1.	šukar phral	šukar pheñ	šukar phrala, pheña
2.	šukar	šukar	šukar
3.	šukar	šukar	šukare
4.	šukares	šukara	šukaren
5.	šukareja!	šukarije!	šukarale!
6.	šukar	šukar	šukar
7.	šukar	šukar	šukar
8.	šukar	šukar	šukar

Lačho

	číslo jednotné		číslo množné
	rod mužský	rod ženský	oba rody
1.	lačho	lačhi	lačhe
2.	lačho	lačha	lačhe
3.	lačho	lačha	lačhe
4.	lačhes	lačha	lačhe
5.	lačheja!	lačhije!	lačhe!
6.	lačho	lačhi	lačhe
7.	lačho	lačha	lačhe
8.	lačho	lačha	lačhe

Belavo

	číslo jednotné		číslo množné
	rod mužský	rod ženský	oba rody
1.	belavo	belavo	belava
2.	belavo	belavo	belavone
3.	belavo	belavo	belavone
4.	belavones	belavona	belavonen
5.	belavo!	belavo!	belava!
6.	belavo	belavi	belava
7.	belavo	beladona	belavone
8.	belavo	belavonatar	belavone

Přídavná jména přivlastňovací tvoříme ze 4. pádu (tvaru prostého nepřímého pádu) podstatných jmen koncovkami – kero, -keri.

phral - bratr

phraleskero – bratrův

phraleskeri – bratrova

pheň - sestra

pheňakero - sestřin

pheňakeri - sestřina

Stupňování přídavných jmen

1. stupeň	2. stupeň	3. stupeň
šukar	šukareder	najšukareder/jekhšukareder
lačho	lačheder	nejlačheder/jekhlačheder
belavo	belaveder	najbelaveder/jekhbelaveder

Druhý stupeň tvoříme příponou -eder, kterou připojujeme ke slovnímu základu.

Třetí stupeň se tvoří z 2. stupně předponou naj-, jekh- nebo jeg-.

Tvary 2. a 3. stupně jsou neskloňné.

Cvičení:

Text:

Romane čhibaleskero uraviben amenge sikhavel, hoj le gadžendar pes sikhlaresas. O čhibalo phiravelas staďi trine šingunenca, ban hazika (kožich) andal kerdo le bakrane dzarendar, o than ehas nilaskro le primkenca, har ungniko oficiris, e cholov has loli vaj nilaskri the phiravelas prengre uče. Pre hazika kočaka lancoha, andro vast rovli.

Leskri romňi urelas rokla nilaskri, parňi leketova, lajblos the halina, pro šero uravelas parno vaj lolo dikhlo phandlo pašal o šero, pengre phiravelas tikne le dorenca. No savore Roma na has jekh har aver.

Překlad:

Oblek romského vajdy nám ukazuje, že se přizpůsoboval gádžům. Nosil třírohý klobouk, velký vlněný kožich, modrou látku s prýmky jako maďarský oficír, červené nebo modré kalhoty a vysoké boty. Na kabátě měl knoflíky (velké stříbrné) a řetěz, v ruce hůl.

Jeho žena nosila modrou sukni, bílou zástěru, vestu a halenku, kolem hlavy měla uvázaný bílý nebo červený šátek, boty nosila nízké se šňůrkami. Všichni Romové ale nebyli stejní.

[illegible]

ZÁJMENA

Jsou to slova, která ve větě nahrazují (zastupují) podstatná jména.

Rozlišení zájmen podle významu

osobní

me	já	amen	my	pes	se
tu	ty	tumen	vy	pen	se (v množ. čísle)
jov	on	jon	oni		
joj	ona				

zvrtné

přivlastňovací

miro	můj	amaro	náš	peskero	svůj (j. č.)
tiro	tvůj	tumaro	váš	pengero	své (mn. č.)
leskero	jeho	lengero	jejich		
lakero	její				

ukazovací

okoda	tento
akada	tenhle
adeso	takový
korkoro	sám
oda	ten
oka	onen
ajso	týž, tentýž

tázací

ko?	kdo?
so?	co?
savo?	jaký? čím?
kaskero?	čím?

neurčitá

vareko	někdo
varavo	nějaký
vareso	něco
varekaskro	něčí

záporná

ňiko	nikdo
ňikaskero	nič
lišť	nic

totalizátory

savore	všichni, jeden
niko	žádný
sako	každý

Cvičení:

Text:

Dešvar genavas oda papiris. Sem oda pal mande! Ta miri daj nane e Ludmila Králová! Soske man miri daj hini e Monika Králová! Soske man miri daj diňa het? Savi oda daj, so del het peskere čhavores? Iľom oda papiris, avľom ko papus a phučavas lestar s'oda? O papus darandiľa. And'a man khere ko dad. Phend'a, so pes ačhila.

Překlad:

Četl jsem ten papír nejmíň desetkrát. To píšou přece o mně! Takže Ludmila Králová není moje matka! Moje matka je Monika Králová. Ale proč se mě moje matka zřekla? Co je to za matku, která se vzdá vlastního dítěte? Popadl jsem to lejtstro, šel za dědečkem a zeptal se ho, co to má znamenat.

Úkoly:

- vyhledejte zájmena a určete jejich druh

Slovní zásoba

dešvar	desetkrát
genavas	četl jsem
oda	ten
pal mande	o mě
miri daj	moje matka
soske	proč
diňa het	dala pryč
peskere čhavores	svoje dítě
iľom oda papiris	vzal jsem ten papír
avľom ko papaus	přišel jsem k dědečkovi
phučavas lestar	ptal jsem se ho
o papus darandiľa	dědeček se lekl
and'a man khere	přivedl mě domů
phend'a (s)	řekl
so pes ačhila	co se stalo

ČÍSLOVKY

Jsou to slova číselného významu, označují počet nebo množství.

Číslovky určité vyjadřují přesný počet - např. pandž = pět, duvar = dvakrát.

Číslovky neurčité vyjadřují neurčitý počet např. but = mnoho, čulo = málo.

Druhy číslovek:

<u>základní</u>	jekh	=	jeden, jedna
	duj	=	dva, dvě
	trin	=	tři
	štar	=	čtyři
	pandž	=	pět
	(dejš) deš	=	deset
	biš	=	dvacet
	tranda	=	třicet

řadové - tvoříme je z číslovek základních koncovkou **-to**.

štarto	=	čtvrtý
dujto	=	druhý
trinto	=	třetí
(dej što) dešto	=	desátý

Nepravidelné jsou:

angluno, peršo, ešebno	=	první
ezeruno	=	tisící

druhové - tvoříme je z číslovek základních koncovkou **-te**.

jekhte	=	jedny
dujte	=	dvoje
trinte	=	troje
štarte	=	čtvery
pandžte	=	patery
(dej šte) dešte	=	desatery

násobné - tvoříme je z číslovek základních koncovkami **-var**, výjimečně **-val**.

jekhvar	=	jedenkrát
duvar	=	dvakrát
trinvar, trival	=	tříkrát
pandžvar	=	pětkrát
šovar	=	šestkrát
eftavar	=	sedmkrát
eňavar	=	devětkrát

neurčité číslovky

das keci	=	několik	but	=	mnoho
keci, kebor	=	kolik	frirna	=	málo
ajci, kajci	=	tolik	savore	=	všichni

PŘÍSLOVCE

jsou slova, která vyjadřují okolnost děje.

Místo	kaj	=	kde	Čas	andre kana	=	dokdy
	kaj	=	kam		kana	=	kdy
	khatar	=	odkud				
	khatal	=	kudy				

Způsob:	har, sar	=	jak	Příčina:	soske	=	proč
----------------	----------	---	-----	-----------------	-------	---	------

Tvoření příslovčí

Příslovce odvozujeme od přídavných jmen, podst. jmen a předložek těmito příponami:
přípona **-es** užívá se při odvozování od příd. jmen

Např.: šukar - šukares hezký - hezky

U příd. jmen zakončených na samohlásku -o, se koncovka **-es** přidává ke kmeni (tvar bez koncovky -o).

Např.: tato - tates teplý - teple
pharo - phares těžký - těžce

přípona **-e** užívá se při odvozování z podst. jmen a z předložek

Např.: kher - khere dům - domů
agor - agore kraj - na kraji
tel - tele pod - dole
pal - pale za - vzadu, potom

přípona **-al** užívá se při odvozování z podst. jmen a z předložek

Např.: kher - kheral dům - z domova
pal - palal za - zezadu

U předložek zakončených na samohlásku se přípona **-al** přidává ke kmeni (tvar bez koncovky -e).

Např.: andre - andral v - zevnitř

Malá skupina příslovčí končí na -i (koncovka zastaralá) nebo na -a.

Např.: raṭi v noci
avri venku
tajsa zítra
čirla dávno
tosara ráno

Příslovce (stejně jako přídavná jména) stupňujeme.

2. stupeň tvoříme příponou -eder,

3. stupeň předponami jekh- nebo naj

Např.:

1.stupeň

but (velice, mnoho)

sig (brzy)

2. stupeň

buteder (v'ice)

sigeder (dřive)

3. stupeň

jekhbuteder/najbuteder (nejvíce)

jekhsigeder/najsigeder (nejdříve)

[illegible]

PŘEDLOŽKY

jsou slova určující pád podst. jmen, příd. jm., zájmen, číslovek. Všechny předložky v romském jazyce mají dvojí vazbu.

Dělení předložek

1. podle původu:

a) původní:

Např.: andal	z
andre, andro	v, do
anglal	před
bi, bije, bijo, bijal	bez
ke, kije, kijo	k, u
paš u,	za, při
pre, pro	na
prekal	přes
perdal	skrz

b) nepůvodní:

Např.: angle	kvůli
maškar	mezi
pašal	kolem

2. podle zakončení:

a) samohláskové (končí na samohlásku, nejčastěji -e, řidčeji -a, o).

Např.: angle	(kvůli)
andre	(v)
pre	(na)
bije	(bez)
kije	(ke, k, u)

Předložky končící na samohlásku -e splývají se členem podst. jm. a koncové -e se vypouští. Podstatné jméno je ve tvaru 1. pádu. V písmu se vypouštění -e označuje apostrofem.

Např. andr' o kher	(v domě)
vaš' o dad	(pro otce)

b) souhláskové:

Např.: pal	po, za
paš	při, vedle
vaš	pro
tel	pod
prekal	nad, přes
Např.: andr' o kher	v domě
vaš' o dad	pro otce

Není-li podst. jméno nebo zájmeno nijak určeno, stojí podst. jm. v 6. pádě.

Např.: pal mande, pal ma	o mne, za mnou
pre leste	na něm

Předložka **bi** se pojí vždy se 2. pádem

Např.: bi miro beze mne
 bi dadeskero bez otce

Předložka **vaš** se pojí vždy se 3. pádem

Např.: váš o dad pro otce
 vaš e daj pro matku

U všech ostatních předložek je nejčastější postavení podst. jmen v I. pádě.

[illegible]

SPOJKY

Spojují slova v několikanásobné větné členy anebo věty jednoduché do souvětí.

Nejužívanější spojky jsou:	the	a
	vaj	nebo, však
	añi	ani
	a'li	ale
	vašoda	proto
	kajte	aby
	hoj	že

Funkci spojky mají taky

a) vztažná zájmena

b) vztažné příslovce

ko	kdo
so	co
save	jací
savo	který, či
ko kamel	kdokoli

kaj	kde
kana	kdy
sar	jak
soske	proč
kathar	odkud
jak	kam
kanastar	odkdy
varekana,	
darekana	kdysi
varekaj	kdesi
ko ajso	kdopak
ta jak	kdepak

[illegible]

ČÁSTICE

uvozují věty a vyjadřují vztah mluvčího k dané výpovědi. Obvykle jsou věty citově zabarvené. Typy částic:

<u>1. Přací:</u>	mi, te	ať
	či	či, zda
	bodaj	kéž

Vyjadřují příkaz nebo přání, nejistotu, zpochybnění.

Např.:	Te na peres!	Ať nespadneš!
	Sar (hár) te na!	Jakpak by ne!
	Soske te na!	Pročpak ne!

Ve 3. osobě jednotného i množného čísla se užívá při vyjádření příkazu nebo přání (osobám nepřítomným) částice mi

Např.:	Mi džal het!	Ať jde pryč!
	Mi jel!	At'je! Budiž, tak ať!

Po práci částici může stát sloveso též v kondicionálu.

Např.:	Te dikhelas min romňi!	Kéž by to tak viděla moje žena!
--------	------------------------	---------------------------------

2. Vyjadřující pojem moci: šaj, našti

Např.:	Me šaj džav.	Mohu jít.
	Me našti džav	Nemohu jít.

3. Záporové:

na (u sloves omamovacího způsobu) **ma** (u sloves rozkazovacího způsobu)

Např.:	Na džav!	Nejdu.	Ma ker!	Nedělej.
	Na šund'om!	Neslyšel jsem.	Ma keren!	Nedělejte.
			Marov!	Neplač.

CITOSLOVCE

jsou slova vyjadřující city, zvuky, šumy, hlasy, nálady a vůli mluvčího.

bo

ej

fuj

jaj

joj

juj

oj

to

vyjádření radosti

vyjadřuje pocit ošklivosti

vyjadřuje pocit překvapení

radostné zvolání

bolestné zvolání

náhlé překvapení nebo lítost

Např.:

Bo lačno!

Juj, bo man dukhal kadi sera!

To je dobré! (o dobrém jídle)

Ouvej, to mě bolí v boku!

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.